

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

En tryg start i vuggestue og dagpleje

Viden og inspiration til praksis

EVA
DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Indhold

Sæt fokus på opstarten 3

Tryg tilknytning i centrum i barnets opstart 4

Hvorfor er det vigtigt med fokus på tilknytning? 5

Børn er forskellige og reagerer forskelligt 6

Hvordan skaber man en tryg start for barnet? 8

Til opslagstavlen: Gode pointer og spørgsmål til refleksion 11

Tryghed i centrum i forældresamarbejdet 12

Hvorfor er det vigtigt, at forældrene er trygge? 13

Hvad er på spil for forældrene? 13

Hvordan skaber man en tryg start for forældrene? 14

Til opslagstavlen: Gode pointer og spørgsmål til refleksion 19

Til lederen 20

Litteratur 21

En tryg start i vuggestue og dagpleje

Publikationen er udarbejdet af Danmarks Evaluerings-institut (EVA) for Børne- og Undervisningsministeriet, 2021.

www.uvm.dk

Design: BGRAPHIC
Foto: Kamilla Bryndum

Baggrund

Inspirationshæftet er lavet af EVA (Danmarks Evalueringsinstitut) på opdrag af Børne- og Undervisningsministeriet som en del af et projekt om overgangen fra hjem til dagtilbud under 1000-dages-programmet.

Hæftet er baseret på en undersøgelse foretaget i 2020 med fokus på opstarts-praksisser i vuggestuer og dagplejer. Derudover er inspirationsmaterialet baseret på andre relevante undersøgelser og faglitteratur samt interview med forskerne Johanne Smith-Nielsen, Dorte Kousholt og Thomas Ellegaard.

Sæt fokus på opstarten

Børns opstart i dagtilbud er en velkendt praksis for personalet, men barnet og dets forældre træder ind i en helt ny verden. I den første tid lægges kimen til barnets tilknytning til personalet. Derfor er opstart en pædagogisk praksis, der fortjener faglig opmærksomhed.

Langt de fleste danske børn går i dagtilbud. Det er derfor en velkendt praksis blandt dagplejere og vuggestuer, at der starter nye børn i gruppen med jævne mellemrum. I gennemsnit starter børn i dagpleje, når de er 9,7 måneder og i vuggestue, når de er 10,7 måneder gamle (Børne- og Socialministeriet, 2018).

Selvom opstarten af nye børn er en almindelig del af en pædagogisk praksis, er det en helt særlig overgang for barnet og dets forældre. For forældrene markerer overgangen et skift til nye identiteter og en ny hverdag, og de skal finde tryghed i, at barnet trives blandt nye voksne. For børn er starten i dagtilbud typisk livets første store overgang, og de skal på kort tid opbygge nye relationer og vænne sig til nye rytmer og omgivelser. Det har betydning for både børn og forældre på sigt, om de oplever en tryg start.

Overgangen fra hjem til dagtilbud er et emne, der eksisterer ganske lidt forskning eller anden systematisk viden om. Derfor lavede Dansk Evalueringsinstitut (EVA) i 2020 en undersøgelse af de mindste børns opstart i dagtilbud.

Undersøgelsen er en del af et projekt, der er lavet for Børne- og Undervisningsministeriet. EVA har set på dagtilbuddenes praksisser for og forældre og personales oplevelser med opstartsforløb (EVA, 2021). Undersøgelsen viser bl.a., at det er en kompleks pædagogisk opgave at skabe en god opstart. Der skal balanceres hensyn til det nye barn og dets forældre med hensyn til resten af børnegruppen. Alle børn har brug for ro og nærværende voksne for at falde godt til, og derudover reagerer børn forskelligt, og familier kan have ret forskellige behov. En opstartsproces kan være krævende for både barn, forældre og personale.

Derfor har EVA på opdrag af Børne- og Undervisningsministeriet lavet dette inspirationshæfte, som kan danne baggrund for refleksion over praksis i dagtilbud og forvaltninger. Hæftet bidrager med viden om det, der er på spil for børn, forældre og personale, og om hvad der skaber tryghed i opstarten.

FRA INDKØRING TIL OPSTART

Mange dagtilbud og forældre kalder barnets første tid i vuggestue eller dagpleje for indkøring. Det er ud fra en idé om, at barnet skal "køres ind" i den nye rutiner, rytmen og gruppen. Men flere og flere begynder at kalde det noget andet, fx opstartsperiode eller tilknytningsfase, som i højere grad signalerer, at det er en proces, der går begge veje. I dette hæfte kalder vi den første tid for *opstart*.

Tryg tilknytning i centrum i barnets opstart

Det er et stort skift for et lille barn at starte i vuggestue eller dagpleje (Broström, 2019). Det er en overgang, som i sig selv kan være stressende for barnet, og den kan have betydning for barnets liv på sigt (Brandtzæg & Torsteinson 2016). Den måde, barnet bliver støttet i at håndtere adskillelsen fra sine forældre på, har indflydelse på, hvordan barnet håndterer lignende situationer i fremtiden. Og de relationer, barnet opbygger til det pædagogiske personale, grundlægges i opstartsfasen og præger barnet videre i barndommen og voksenlivet (Blome, Bennet & Page, 2010).

I dette kapitel bruger vi begrebet *tilknytning* til at beskrive den relation mellem barn og personale, der opbygges i opstartsfasen. Vi bruger forskning og teori om tilknytning, fordi det giver faglig indsigt i betydningen af barnets første tid i dagtilbud, og det bidrager til en forståelse for børns reaktioner og behov, når de starter.

Hvorfor er det vigtigt med fokus på tilknytning?

Børn er biologisk "programmeret" til at knytte sig til voksne for at sikre deres egen overlevelse. Når et nyt barn starter dagtilbud, vil det helt automatisk knytte sig til personalet og udvise tilknytningsadfærd – fx ved at søge trøst. Men karakteren af tilknytningsrelationen mellem barn og personale er ikke givet på forhånd. Afhængigt af det pædagogiske læringsmiljø og personalets adfærd over for barnet og børnegruppen vil barnet udvikle en tryg eller en utryg tilknytning til personalet (EVA, 2019a).

Børns tilknytning til personalet i dagtilbuddet begynder ved det første møde, og karakteren af den tilknytning opbygges over tid. En tryg tilknytning mellem det pædagogiske personale og barnet har betydning af flere årsager.

Fokus på tilknytning skaber ro for barnet

Den første tid i et nyt dagtilbud er en følelsesmæssigt stressende tid for et lille barn (Gitz-Johansen, 2019). Under opstarten skal barnet vænne sig til at være i nyt miljø uden sine primære omsorgspersoner. Det sætter barnet på overarbejde i en periode (Røn Larsen & Stanek, 2015). Det er ikke i sig selv problematisk for barnet, hvis det kun er i en kortere periode. Men længerevarende stressfyldte perioder kan påvirke barnets udvikling, da det vil have svært ved at finde overskud til at lege og lære (Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Derfor er det vigtigt at have fokus på at få skabt en tryg tilknytning mellem barnet og personalet, som kan bringe barnet i ro, så barnet ikke er på overarbejde i en for lang periode.

Tilknytning til personalet har betydning for barnet på sigt

Karakteren af et barns tilknytning til de voksne omkring det har stor betydning for barnets sociale, følelsesmæssige og kognitive udvikling (Shirvanian & Michael, 2017). Barnets forældre er i langt de fleste tilfælde dem, som barnet er tættest knyttet til. Men børn tilbringer mange af deres vågne timer i dagtilbud, og derfor knytter de sig til det pædagogiske personale. Karakteren af denne tilknytning har derfor også betydning for udviklingen barnets personlighed og for, hvordan barnet vil indgå i relationer med andre på sigt (Shirvanian & Michael, 2017).

Derfor er det vigtigt, at dagtilbud har fokus på og arbejder med tilknytning som en vigtig brik for børnenes livsmuligheder (Shirvanian & Michael, 2017) lige fra det øjeblik, et nyt barn starter i gruppen.

PRIMÆR OG SEKUNDÆR TILKNYTNING

Barnet knytter sig primært til dem, der passer på barnet derhjemme. Typisk er det forældrene, og i nogle tilfælde spiller fx bedsteforældre også en central rolle. Barnet knytter sig også til personalet i vuggestuen eller dagplejen. Det kaldes sekundær tilknytning, og det er også vigtig relation for barnet, som typisk tilbringer mange timer i dagtilbuddet. Tilknytning kommer ikke af sig selv, særligt ikke for det pædagogiske personale. Modsat forælder-barn-båndet er der her ikke nødvendigvis et følelsesmæssigt stærkt bånd. Derfor har viden og professionel refleksion stor betydning.

Brandtzæg & Torsteinson, 2016.

Børn er forskellige og reagerer forskelligt

Børn forskellige, og de reagerer forskelligt i opstartsfasen afhængigt af bl.a. temperament og de erfaringer, de har med sig hjemmefra. Nedenfor ser vi på elementer, der har betydning for børns reaktioner, når de starter – deres temperament og deres tilknytningserfaringer.

Det er godt at have de forskellige temperamenter og tilknytningserfaringer i baghovedet, når en opstartsfase skal planlægges. Man kan fx bruge opstartssamtalen til at få forældrene til at fortælle om barnet, eller man kan bruge de første dage på at lære barnet at kende, inden man lægger en præcis plan for opstarten.

Børns forskellige temperamenter

Man kan lidt forsimplet dele børn op i tre typer alt efter temperament (Brandtzæg & Torsteinson, 2016), som har indflydelse på, hvordan de reagerer på den første tid i dagtilbuddet:

- **De tilpasningsvenlige børn**
  De har nemt ved at tilpasse sig nye situationer såsom at starte i dagtilbud. De er ofte i godt humør og er nemme at trøste (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).
  I opstartsfasen kan de indimellem glide under radaren. Det er vigtigt at huske, at også disse børn har brug for positivt samspil i rigelige mængder for at opbygge en tryg tilknytning til personalet.
- **De forsigtige børn**
  De har det sværere med skift og nye situationer. De er ofte tilbageholdende og giver ikke altid udtryk for behov og følelser (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).
  I opstartsfasen kan de finde på at resignere, dvs. trække sig fra samspil og aktiviteter. Det tager dem længere tid at "varme op" til en ny voksen. Det skal respekteres samtidig med, at de ikke må efterlades, selvom de trækker sig.
- **De livlige og impulsive børn**
  De har et højt aktivitetsniveau og svært ved at regulere stærke ønsker, følelser og behov. De kan udtrykke sig voldsomt og højlydt (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).
  I opstartsfasen kan de være svære at trøste og bringe i ro. De kan have behov for ekstra støtte til at regulere følelser for at finde ro og opbygge trygge relationer.

Børns forskellige tilknytningsmønstre

Børn vokser op i forskellige hjem og under forskellige omstændigheder, hvilket medvirker til, at de har forskellige relationer til deres forældre eller andre primære omsorgsgivere. Man taler om, at børn har forskellige tilknytningsmønstre, og det kan have betydning for den måde, hvorpå barnet reagerer i opstartsfasen.

Et tilknytningsmønster er barnets indre arbejdsmodel for, hvordan det indgår i relationer med andre. Det grundlægges tidligt og udvikles igennem samspil med og relationer til barnets omsorgspersoner. Børn kan have et *trygt* eller *utrygt tilknytningsmønster*. Et trygt tilknytningsmønster viser sig bl.a. ved, at barnet bevæger sig i cirkler mellem at udforske sine omgivelser og søge tryghed hos sin tilknytningsperson gennem fx øjenkontakt eller kram. Utrygge tilknytningsmønstre kan vise sig på flere måder. Der kan være tale om et undvigende eller ambivalent mønster, hvor børn med et undvigende tilknytningsmønster typisk "knapper sig op", ikke viser følelser og ikke søger omsorg og tryghed, mens børn med ambivalente mønstre "krænger sig ud" og fx kan være svære at trøste. Endelig kan børn have et desorganiseret tilknytningsmønster, hvor de skifter mellem ambivalente og undvigende strategier. Det kan hænge sammen med, at de har været udsat for omsorgssvigt (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).

Det tilknytningsmønster, der er i hjemmet, vil barnet være tilbøjeligt til at videreføre til det pædagogiske personale (Tordrup, 2019). Det er dog ikke nødvendigvis sådan, at barnet får den samme tilknytning til det pædagogiske personale som til sine forældre eller andre primære omsorgspersoner. Hvorvidt barnet udvikler en tryg eller utryg relation til dagtilbudspersonalet afhænger af kvaliteten af den omsorg og udviklingsstøtte, børnene møder i dagtilbuddet. Hvis det pædagogiske personale får skabt gode tilknytningsbetingelser, viser forskningen, at børn med utryg tilknytning til deres forældre godt kan få en tryg tilknytning til det pædagogiske personale (Shirvanian & Michael, 2017).

Det er vigtigt at understrege, at det kræver særlig uddannelse og træning at kunne vurdere børns tilknytnings-mønstre, og det kræver, at man anvender bestemte metoder (Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Hvis børn fx har meget svært ved at starte i dagtilbud, græder meget og har svært ved at finde trøst hos personalet, betyder det ikke nødvendigvis, at der er problemer i relationen til deres forældre. Adfærden kan forklares af fx barnets temperament. Viden om tilknytningsmønstre skal derfor ikke bruges "diagnosticerende", men kan bidrage til en forståelse af, at relationsopbygningen i den første tid er det centrale.

Hvordan skaber man en tryg start for barnet?

I det følgende fokuserer vi på tre af de vigtigste elementer i at skabe en tryg start for de nye børn i dagplejen og vuggestuen:

1. **Samspil**
   Personalet møder barnet med nærvær og følelsesmæssig støtte, hvilket giver barnet mulighed for at knytte sig trygt til dem.
2. **Forældre**
   Forældrene er med, hvilket giver barnet mulighed for at lege og udforske.
3. **Ro**
   Barnet introduceres langsomt til børnegruppen, andre voksne og dagtilbuddet i øvrigt, så der er ro til at opbygge relationen til én enkelt voksen i starten.

1 Samspil med nærvær og følelsesmæssig støtte skaber tryghed

For at et barn kan blive trygt i et nyt dagtilbud, skal det pædagogiske personale i samspillet med barnet tydeligt signalere: "Jeg har dig. Jeg forstår dig. Og jeg skal nok passe på dig, mens din mor og far er væk" (interview med Johanne Smith-Nielsen). Der er mange måder at tale om, hvad der kendetegner det gode samspil. Her har vi valgt at bruge begreberne *nærvær* og *følelsesmæssig støtte*.

Det nærværende samspil er kendetegnet ved, at personalet holder sig fysisk tæt på det nye barn og er tydeligt tilgængelige (baseret på EVA, 2019a; Shirvanian & Michael, 2017). De er sensitive over for barnets signaler – også de mindre tydelige – og reagerer på dem med fx trøst eller grin. De signalerer ro med kroppe og stemmer for at vise, at de har styr på situationen, og at børnene kan regne med dem. At være sensitiv over for barnets signaler kan også indebære, at man forholder sig afventende og observerende, mens barnet med sine forældre i ryggen udforsker det nye miljø. Efterhånden som barnet selv opsøger personalet fx i form af øjenkontakt, kan personalet nærme sig barnet mere og mere (EVA, 2021).

FØLELSESMÆSSIG STØTTE I PRAKSIS

En pædagog i en vuggestue fortæller om, hvordan han hjælper børn med at håndtere deres følelser, når forældrene går i løbet af en opstartsperiode:

"Når barnet første gang skal være alene på stuen, sætter jeg mig ned sammen med hende. Jeg siger: 'Far går lige lidt, og så kommer han og henter dig igen. Så du skal være i vuggestuen og lege med mig. Nu kan du give far et kram, og så vinker vi to sammen.' Så sker der det, at de fleste børn bliver rigtig kede af det. Så hjælper jeg med at organisere alle deres følelser ved at sætte ord på, hvad der sker: 'Jeg kan godt se, at du bliver rigtig ked af det, fordi far går. Nu sidder vi bare lige her og putter lidt.' Det er vigtigt, at kroppen også er med. Vi taler om, at vi låner barnet vores nervesystem og hjælper det til at falde til ro, når vi sidder roligt sammen med barnet, der er ked af det."

Pædagog i vuggestue; EVA, 2021.

Det følelsesmæssigt støttende samspil handler om, at personalet støtter barnet i at føle det, som barnet nu engang føler (se fx Røn Larsen & Stanek, 2015). Dvs. at de ser, anerkender og spejler barnets følelser med kropssprog og ved fx at sætte ord på følelserne: "Jeg kan se, at du blev ked af at sige farvel til far." Det betyder også, at de hjælper barnet med at være i følelsen ved fx at vise omsorg og sige: "Jeg er her og passer på dig, mens far er væk." Følelses mæssig støtte dækker også over, at personalet hjælper barnet med at regulere sine følelser, bl.a. ved at blive sammen med barnet, der er i affekt, og gennem fx trøst hjælpe det til at få ro på. Børn, der leger og udforsker, har også brug for at blive mødt og støttet i det af en voksen, der er nysgerrig og begejstret sammen med barnet.

> *"Tilknytning handler om andet og mere end rare følelser. Den handler også om at hjælpe børn med deres vanskelige følelser og støtte dem i udforskning og leg"*
>
> Brandtzæg & Torsteinson, 2016, s. 19

2 Forældrenes deltagelse skaber tryghed

Forældre er altid med i de første dage, når et barn starter i dagtilbud. Det er et gennemgående element i den måde, hvorpå dagtilbud organiserer opstartsfasen (EVA, 2021). Det kan virke som en selvfølgelighed, at forældrene er med. Men det er ikke desto mindre meget betydningsfuldt, når barnet skal blive trygt i det nye dagtilbud.

> *"Vi tager det tryggeste i barnets liv med herned til det her fremmede sted. Så kan forældrene være med til at vise, at alting er trygt, og at de her voksne er søde. Så har barnet mulighed for at begynde at udforske, mens det stadig er trygt"*
>
> Pædagog i vuggestue; EVA, 2021

Forældrene er børnenes trygge base, som de i starten udforsker alt det nye ud fra. Selv de børn, der er nysgerrige på alt det nye og hurtigt søger væk, har brug for at have forældrenes tryghed med sig i en periode. Det er i basen, at de kan tanke op, så de har overskud til at indgå i nye samspil og opbygge relationer til personalet.

Ofte vil dagtilbud stå med en pædagogisk og praktisk overvejelse om, hvor længe forældrene skal være med. I EVA's undersøgelse ser man, at de deltagende dagtilbud ikke har faste modeller for, hvor længe forældrene deltager (2021). De italesætter, at det er fleksibelt og besluttes ud fra barnets behov. Alligevel fortæller dagtilbuddene, at forældrene i langt de fleste tilfælde går første gang på anden-, tredje- eller fjerdedagen. Undersøgelsen viser, at fleksibiliteten eksisterer inden for en ramme, som både består af pædagogiske overvejelser, dagtilbuddets strukturer, og hvordan praksis plejer at være.

Når man overvejer, hvor længe forældrene skal deltage, kan disse tre punkter være gode rettesnore:

- **Fleksibel praksis**
  Det er meget forskelligt fra barn til barn, hvornår det er klar til at undvære sine forældre. Derfor er det en god idé ikke at have en fast praksis for, hvor længe forældrene er med, men at vurdere det ud fra det enkelte barns adfærd.
- **Tegn på tryghed**
  Barnet skal have vist tegn på tryghed og på, at det kan blive beroliget af personalet, før forældrene går. Dvs. at barnet er interesseret og opsøgende over for personalet, og at det er begyndt at have en legende og udforskende adfærd, hvor det bevæger sig i større cirkler væk fra forældrene.
- **Tydelig kommunikation**
  Der kan både være pædagogiske og praktiske årsager til, at personalet ønsker, at forældrene skal prøve at gå fra barnet på et bestemt tidspunkt. Det skaber tryghed for forældrene, når personalet kommunikerer tydeligt og ærligt om deres overvejelser om, hvornår barnet skal prøve at være alene.

3 Langsom introduktion til de andre børn og voksne skaber tryghed

Når et barn starter i dagtilbud, er det ofte én blandt personalet, der primært står for kontakten til både forældre og barnet. Nogle kalder dette for den primære voksne (EVA, 2021). Den primære voksne er sammen med barnet i starten og lærer barnet at kende. Det gør det muligt for barnet at gennemskue, hvem der "har det", dvs. hvem det kan regne med og kan knytte sig til (interview med Johanne Smith-Nielsen). Det kan tage tid, før barnet er trygt ved sin nye omsorgsperson, og trygheden er afgørende for, at barnet har overskud til at udforske og relatere til de andre voksne og børn i huset eller legestuen. I den periode er det vigtigt, at den primære voksne altid er til stede og tilgængelig, så barnet kan søge tilbage, når det har brug for trøst eller ro (Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Derfor er det vigtigt at organisere sig, således at den primære voksne kan have fokus på det nye barn.

På et tidspunkt i opstartsfasen skal det nye barn gradvist blive trygt ved de andre voksne og børn i gruppen eller på legestuen (EVA, 2021). Det er naturligvis en praktisk nødvendighed, at barnet føler sig trygt, mens de andre børn er til stede, og i vuggestuer er det nødvendigt, at barnet kan finde tryghed ved mere end én voksen. Men derudover er det også stimulerende for barnets udvikling at have flere sekundære tilknytningsrelationer, hvis de er præget af nærvær og tryghed. Det giver barnet varierede omsorgserfaringer og bedre trivsel i dagtilbuddet (Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Når barnet skal lære de andre børn at kende og knytte sig til andre voksne, skal det gerne ske i situationer, hvor barnet har overskud til det. Det forudsætter, at processen sker langsomt og med fokus på at skabe ro for det nye barn.

I praksis kan der være strukturer, der betyder, at personalet må gå på kompromis med, hvor langsomt barnets integration i gruppen kan foregå. Det kan fx være, der er sygdom i personalegruppen, eller at opstarten trækker ud, og der er behov for at prioritere de andre børns behov for fx udflugt eller aktivitet. Uanset omstændighederne er det vigtigt at have fokus på det nye barns relation til dets primære voksen og på at skabe ro om barnet. Det kan fx gøres ved at have barnet i en bæresele på turen, placere barnet i en lille spisegruppe, indrette afgrænsede zoner på stuen eller lignende.

EN TRYG START I VUGGESTUE OG DAGPLEJE
– EN DEL AF 1.000-DAGES-PROGRAMMET

Gode pointer om en tryg start for barnet

Barnets mulighed for at skabe en tryg tilknytning til det pædagogiske personale er den vigtigste del af en tryg start.

Børn er forskellige og reagerer forskelligt. Derfor bør opstarts-perioden tilrettelægges efter det enkelte barns behov.

Tre vigtige elementer i en tryg opstart:

1. **Samspil med nærvær og følelsesmæssig støtte**
2. **Forældrenes deltagelse**
3. **Ro og god tid til at lære andre børn og voksne at kende.**

Som led i *1.000-dages-programmet* (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019) foretog EVA i 2020 en vidensopsamling og undersøgelse af dagplejeres og vuggestuers praksisser for opstart af nye børn.

På **www.emu.dk/dagtilbud** kan du finde rapport og inspirationsmateriale om opstartspraksisser, som pointerne og refleksions-spørgsmålene er baseret på.

Spørgsmål til refleksion

Hvordan organiserer vi os, så vi har tid og ro til det nære samspil med det nye barn?

Hvor længe plejer forældrene at være med hos os, og hvorfor er det sådan?

Hvornår har vi sidst haft hhv. et vellykket og et udfordrende opstartsforløb? Hvordan var vores rolle forskellig i de to forløb?

BØRNE- OG UNDERVISNINGSMINISTERIET

EVA DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Tryghed i centrum i forældresamarbejdet

Det har stor betydning for børns tryghed, at forældrene også er trygge under opstarten. De skal vide, hvad der skal ske og hvorfor, og de skal opleve, at personalet lytter til dem. Det er en skelsættende periode for forældrene, og der kan være mange følelser på spil. Derfor skal det pædagogiske personale også have fokus på forældrene, så både barn og forældre kan få en god start.

I de næste afsnit beskriver vi, hvorfor forældrenes tryghed er så vigtig, når børn skal starte i vuggestue eller i dagpleje. Vi ridser op, hvad der kan være på spil for forældrene i den periode, og til sidst ser vi nærmere på, hvordan det pædagogiske personale kan skabe tryghed for forældrene under opstarten.

Hvorfor er det vigtigt, at forældrene er trygge?

Det er et udbredt perspektiv blandt personalet i både vuggestuer og dagplejer, at forældrenes tryghed er en forudsætning for, at børnene kan blive trygge i et nyt dagtilbud (EVA, 2021). Det samme perspektiv går igen i forskningen på området – både inden for det psykologiske felt om fx børns tilknytning og det pædagogiske felt om forældrenes rolle i barnets første tid i dagtilbud (Røn Larsen & Stanek, 2015; Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Forældrenes tryghed er vigtig for, at de kan støtte deres barn oprigtigt gennem deres krop og ord. Det kan de bedst gøre, hvis deres egne kroppe, sanser og hoveder oplever ro og tryghed ved processen (Broström, 2019). Børn kan mærke forældrenes eventuelle utryghed.

Hvad er på spil for forældrene?

Det kan dog være en svær opgave at få forældrene til at føle sig trygge. Forældre er forskellige, og der kan være forskellige ting på spil i de enkelte familier.

En brydningstid

Når barslen slutter, og barnet starter i dagtilbud, oplever forældrene et identitetsskifte (interview med Dorte Kousholt). De går fra at være barselsforældre til at være institutionsforældre, fra at være babyforældre til "tumlinge-forældre" og fra at være forældre, der går hjemme til for-ældre, der arbejder. Forældrene skal også vænne sig til at være en del af en ny verden med andre rytmer, logikker og koder. Det er en brydningstid og derfor en potentielt sårbar periode.

En bred vifte af følelser og erfaringer

Det varierer, hvilke følelser opstartsperioden vækker hos forskellige forældre. Det kan være sorg over adskillelsen fra det lille barn. Men det det kan være en lettelse over at kunne dele ansvaret for barnet med andre og vende tilbage til en mere kendt hverdag. Og det kan være alle mulige kombinationer og variationer derimellem.

Barselsperioden kan også have set forskellig ud i de enkelte familier. Hos nogle er barslen en boble af lykke og intimitet, mens den for andre kan være præget af fx gråd, dårlig søvn eller efterfødselsreaktioner.

Det kan også være, at forældrene har erfaringer fra tid-ligere opstartsperioder, hvis de har større børn. Det kan både være dårlige erfaringer, der betyder, at de måske er forbeholdne og mere usikre. Eller det kan være gode erfaringer, som måske eller måske ikke kan indfries.

Forældrene træder altså ind i dagtilbuddet første dag med forskellige følelser og erfaringer i bagagen. Derfor er det vigtigt at sætte tid af til at få kendskab til de nye forældre for at kunne skabe den bedste opstart.

At aflevere sit barn til nye mennesker

Ligesom børns kroppe, sanser og alarmsystem naturligt reagerer med modstand på, at fremmede skal passe dem, har forældre helt biologisk modstand i forhold til at overlade deres børn til andre. Mange forældre kan være skeptiske og forbeholdne i forhold til opstarten, særligt hvis det er deres første barn, og de ikke kender dagtilbud-det i forvejen. Det er en fuldstændig naturlig reaktion, som det pædagogiske personale må være åbne over for og ikke tolke som fx modvilje (interview med Johanne Smith-Nielsen).

> *Så kom vi derned på andendagen, og det var jo meget svært. Det føltes meget hurtigt og meget naturstridigt. Han var rigtig ked af det, da jeg gik. Han ved jo ikke, at jeg kommer igen. Det føltes som et svigt af ham at gå fra ham."*
>
> Forælder til barn i vuggestue; EVA, 2021

Forældrene kan altså have mange forskellige erfaringer med sig, og det er vigtigt, at der er også afsættes tid til at få kendskab til forældrene i opstartsperioden. Det hjælper nemlig også barnet, når forældrene er trygge.

Hvordan skaber man en tryg start for forældrene?

I det følgende fokuserer vi på tre vigtige elementer, der er med til at skabe tryghed for forældrene i opstarten:

1. **Nysgerrighed**
   Når personalet møder forældrene med en oprigtig nysgerrig på deres erfaringer og viden og bruger deres perspektiver til at tilrettelægge barnets opstart, skaber det tryghed.
2. **Åbenhed**
   Forældre føler sig trygge, når personalet giver indsigt i hverdagslivet i dagtilbuddet, og når de er ærlige om både de ting, der går godt og det, der er svært.
3. **Tydelighed**
   Det bidrager til forældrenes tryghed, når de oplever, at personalet "går forrest", tager ansvar og tydeligt kommunikerer om deres plan for og pædagogiske overvejelser bag opstartsprocessen.

1 Nysgerrighed på forældrenes perspektiver

Børn er forskellige, forældre er forskellige, og derfor ser en god opstartsperiode ikke ens ud fra familie til familie. Opstarten skal planlægges ud fra den enkeltes families muligheder og behov.

Man skal derfor have kendskab til og viden om familien for at skabe en god opstart (Stanek m.fl., 2018). Det er nødvendigt at kende forældrenes praktiske muligheder for fx at deltage i opstarten, men derudover skal man også have indsigt i familiens situation og barnets egenskaber, temperament, udvikling og sårbarheder (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).

> *Han er ikke bare et nummer i rækken. Alt det, han er, bliver set. Det er trygt for os forældre."*
>
> Forælder til barn i dagpleje; EVA, 2021

Det bidrager til tryghed, når det pædagogiske personale møder forældre med en oprigtig nysgerrighed på deres perspektiver (EVA, 2019b). Det gælder både i forhold til deres eventuelle sårbarheder og udfordringer og også i forhold til viden om barnets søvn, spisemønstre, interesser mv. Samtidigt er det vigtigt, at personalet er sensitivt og ikke presser forældre til åbenhed om svære spørgsmål (Brandtzæg & Torsteinson, 2016).

Der er ofte en udfordring i, at det pædagogiske personale ikke kender detaljer om familien og barnet inden opstarten og derfor kan have svært ved at lægge en plan. I mange dagtilbud er der en opstartssamtale mellem forældre og personale umiddelbart før opstarten. Den giver mulighed for at komme omkring de væsentligste emner, men det kan være svært at komme i dybden. Derfor kan det være en god idé at have endnu en eller flere aftalte samtaler i løbet af opstarten, efter man har lært hinanden bedre at kende (Brandtzæg & Torsteinson, 2016). Det kan også bidrage positivt at have fokus på at skabe tid og ro til samtale i hverdagen ved aflevering og afhentning – særligt i opstartsfasen (Stanek m.fl., 2018).

GODE RÅD TIL FORSKELLIGE DELE AF FORÆLDRESAMARBEJDET I OPSTARTEN

Kommunikation inden opstart
Det gør opstarten lettere for forældre og barn, når dagtilbud prioriterer fx besøg, møder, telefonsamtaler mv. inden barnets første dag. Det er en god investering at begynde at lære hinanden at kende, inden barnet starter.

Opstartssamtalen
De fleste dagtilbud afholder en fast opstartssamtale på barnets første dag eller lige forinden. Det er en god idé at have en fast struktur for samtalen, så alle forældre får samme informationer og samme spørgsmål. Det er også en god idé at bruge samtalen på at spørge nysgerrigt ind til barnet og familien, så samtalen bliver en gensidig udveksling af viden.

Afleverings- og hentesituationer
Det skaber tryghed for både barn og forældre, når der er tydelige rammer ved aflevering og hentning, så forældrene ved, hvad de skal gøre, særligt i den første tid, hvor mange børn reagerer med gråd. Det er også rart for forældrene, at der prioriteres tid til, at de kan få at vide, hvordan barnet har haft det. Hvis selve hentesituationen er kaotisk, kan overleveringen ske på telefon bagefter.

Opkald eller sms i dagens løb
Mange forældre sætter pris på små opdateringer i løbet af dagen – særligt i opstartsfasen. Hvis det fx har været en svær aflevering, kan det skabe tryghed med en sms, når der er kommet ro på.

Aftalte samtaler
Det kan være svært at finde tid til gode snakke og overleveringer i en travl hverdag med flere børn, og derfor må samtaler nogle gange struktureres og sættes i kalenderen. Nogle dagtilbud har gode erfaringer med at have en fast opfølgningssamtale efter tre måneder med nye forældre, mens andre gør det ad hoc efter behov.

EVA, 2021.

2 Åbenhed om hverdagen og udfordringer

Åbenhed over for hinanden er en vigtig del af et godt forældresamarbejde. Når forældre og personale kan have en åben samtale om både de små ting i hverdagen og de større ting som barnets trivsel og udvikling, skaber det en sammenhæng mellem to vigtige arenaer i barnets liv (Brostrøm, 2019). Sammenhæng mellem hjemmet og dagtilbuddet skaber de bedste udviklingsbetingelser for barnet.

Personalets rolle i forhold til åbenhed går to veje. Det handler om, at personalet møder forældrenes perspektiver på en konstruktiv måde, så forældrene oplever, at de kan være ærlige og åbne. Og det handler også om, at personalet er åbne omkring hverdagen og rammerne i dagtilbuddet.

For forældrene er indsigt i barnets hverdag i dagtilbuddet meget værdifuld. Det gælder selv de mindste øjeblikke og erfaringer, barnet oplever i dagens løb. Det skaber tryghed for forældrene, når de ser billeder af, at barnet leger, spiser eller er med i en fælles aktivitet. Det giver også forældrene en mulighed for at snakke med barnet derhjemme om, hvad der sker i dagtilbuddet. Og det skaber en god sammenhæng i barnets liv, når forældrene ved, hvad barnet er særligt optaget af for øjeblikket. Under opstarten er forældre typisk optagede af, hvor længe barnet har sovet, og hvad og hvor meget det har spist i løbet af dagen (EVA, 2021). Det er nogle håndgribelige emner, som det pædagogiske personale naturligvis også skal snakke med forældre om, men det skal samtidig være opmærksom på at få fortalt om de små pædagogiske øjeblikke, der har været i dagens løb.

> *Tit siger de bare, at han har haft en rigtig fin dag – det er det, man får at vide, når man henter. Men det er svært, at han har en hel dagligdag, hvor jeg faktisk ikke ved, hvad han laver. Hvad laver de, når de har de der cirkler, og når de sidder og spiser? [...] Der er mange detaljer, man ikke har indblik i.*
>
> Forælder til barn i vuggestue; EVA, 2021

Åbenhed handler også om, at personalet er ærlige om det, der er svært. Forældre oplever, at personalets ærlighed om udfordringer øger deres tryghed og tillid til dagtilbuddet (EVA, 2021). Når det svære italesættes, føler forældrene, at de kan stole på, når personalet fortæller, at noget går godt, og at de kan regne med at blive inddraget i de udfordringer, der måtte opstå. Opstartsperioder indeholder ofte svære elementer. Det er en stressende tid for barnet og forældrene, og det kan også være en udfordring for personalet at bevare ro, struktur og omsorg. Nogle opstartsperioder trækker ud, og nogle går skævt. Når personalet ærligt italesætter de udfordringer og fx beskriver barnets gråd eller deres egne pædagogiske overvejelser, skaber det tryghed for forældrene og grobund for en åben dialog.

> *Vi har oplevet nogle gange, at pædagogerne ringer, hvis vores tvillinger har en rigtig dårlig dag. Det synes jeg er rart. Og at personalet kan stå ved, at barnet har været ked af det og ikke undlader at sige det. Det giver en god mavefornemmelse. Det er ægte [...] Det gør, at vi føler os mere trygge.*
>
> Forælder til barn i vuggestue; EVA, 2021

3 Tydelighed om processen

I opstartsfasen har det pædagogiske personale en vigtig rolle i forhold til at skabe klare rammer for processen. Forældrene er på udebane i dagtilbuddet og befinder sig ofte i en følelsesmæssigt kompliceret situation, når deres barn starter i dagtilbud. Det skaber ro og tryghed for forældrene og dermed også for barnet, når personalet er tydelige og forklarer, hvorfor og hvordan det skal foregå (EVA, 2021). Det betyder, at det pædagogiske personale både skal indtage en lyttende og fleksibel rolle, og en rolle, hvor de "går forrest". Det er en balanceøvelse, som bl.a. kan understøttes af fælles faglige overvejelser i dagtilbuddet om, hvordan et opstartsforløb skal foregå.

> *"Jeg følte mig tryg ved pædagogerne, fordi de var meget klare i strukturen og gode til at lægge en plan.*
>
> Forælder til barn i vuggestue; EVA, 2021

Tydelige rammer har betydning for forældrene i flere situationer. Det kan være i tilrettelæggelsen af barnets opstartsperiode. Her giver det tryghed for forældrene, når de ved, hvad der skal ske hvornår og hvorfor. Det gælder også, hvis en del af processen ikke er fastlagt – fx hvornår barnet er klar til at sove i dagtilbuddet. Her har forældrene brug for at vide, hvorfor der ikke er en fast plan, og hvordan personalet vurderer og justerer ud fra barnets behov (EVA, 2021).

I de konkrete afleverings- og hentesituationer viser forskning, at personalet kan reducere stress hos børn og voksne, når de har klare og forudsigelige rutiner. Når de giver tydelige instruktioner og er opmærksomme på øjenkontakt med forældrene, kan de skabe ro, så barnet har nemmere ved overgangen.

Når man er ny forælder i et dagtilbud, kan det være svært at gennemskue, hvornår personalet har tid til at snakke, og hvilke informationer de gerne vil have. Det pædagogiske personale kan også have svært ved at prioritere opmærksomheden mellem børn og forældre i fx afleverings- og hentesituationer (EVA, 2021). Det skaber tydelige rammer for dialogen mellem forældre og personale, når personale rammesætter muligheden for dialog, fx ved at bremse snakken i garderoben, fordi det nye barn er uroligt og har brug for udelt opmærksomhed, og i stedet foreslår at ringes ved senere på dagen. Det kan også være en god idé at have faste, skemalagte møder med forældrene i opstartsperioden, hvor der er mulighed for at vende stort og småt (EVA, 2021).

EN TRYG START I VUGGESTUE OG DAGPLEJE
– EN DEL AF 1.000-DAGES-PROGRAMMET

Gode pointer om tryghed for forældrene

Hav fokus på forældrene, når et nyt barn starter. Forældrene skal opleve reel tryghed, for at børnene kan blive trygge ved jer.

Vær opmærksom på, at det også er et stort skift for forældrene. Der kan være mange følelser på spil.

Tre vigtige elementer i at skabe tryghed for forældre:

1. **Nysgerrighed på forældrenes perspektiver**
2. **Åbenhed om hverdagen og udfordringer**
3. **Tydelighed om rammer og proces.**

Som led i *1.000-dages-programmet* (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019) foretog EVA i 2020 en vidensopsamling og undersøgelse af dagplejeres og vuggestuers praksisser for opstart af nye børn.

På **www.emu.dk/dagtilbud** kan du finde rapport og inspirationsmateriale om opstartspraksisser, som pointerne og refleksions-spørgsmålene er baseret på.

Spørgsmål til refleksion

Hvordan har vi fokus på forældre, når et nyt barn starter hos? Nævn et eller flere eksempler.

Hvordan fungerer vores første møde med forældrene og de første dage med barnet? Er der noget, vi kan gøre bedre?

Hvornår har vi sidst haft hhv. et vellykket og et udfordrende opstartsforløb i forhold til forældrene? Hvordan var vores rolle for-skellig i de to forløb?

BØRNE- OG UNDERVISNINGSMINISTERIET

EVA DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Til lederen

Skab gode rammer for en tryg start ved

… at prioritere ressourcer til opstart

Når der starter et nyt barn i vuggestuen eller dagplejen, skal det pædagogiske personale have mulighed for at prioritere samspillet med barnet. Derfor kan du som leder overveje, om der kan tilføres ekstra ressourcer i udvalgte tidsrum eller perioder. Fx kan man som dagplejepædagog vælge at være med i dagplejen en dag, så dagplejeren kan fokusere på samspillet med et nyt barn. Du kan også overveje, hvor mange børn der skal starte op samtidig eller kort efter hinanden. Selvom indskrivningen følger ventelistens gang, kan du som leder foretage en faglig vurdering af, om der er ressourcer i huset eller hos dagplejeren til at skabe en god start for alle.

… at have fokus på forældresamarbejde

Når et nyt barn starter, skal forælderen/forældrene også være trygge ved forløbet. Som leder kan du skabe rammerne for, at samarbejdet med forældrene prioriteres højt. Du kan fx tage initiativ til faglige snakke i personalegruppen om forældresamarbejde eller til at udvikle en fælles struktur for samtalerne med forældrene i den første tid. Du kan også overveje, om du selv skal deltage i opstartsmødet eller opfølgningssamtalen, eller på anden måde sørge for, at du er synlig og tilgængelig for forældrene. Et yderligere fokuspunkt er at være særligt opmærksom på forældrenes perspektiver i den første tid – også udover selve opstartsfasen.

… at gøre opstart til en del af jeres refleksions- og evalueringskultur

Som leder spiller du en central rolle i at etablere en faglig refleksionskultur, hvor I er nysgerrige på jeres pædagogiske praksis for opstarten af nye børn. Udover praktisk koordinering og planlægning er det en god idé at have løbende faglige snakke om fx tryghed og relationsopbygning. Det kan fx understøttes af, at I indhenter viden udefra, og ved at I rammesætter fælles refleksioner over emnet. Du kan også overveje, om I vil indhente feedback fra forældre om barnets opstart, fx i en opfølgningssamtale, og bruge den feedback i jeres faglige snakke og refleksioner om, hvordan opstartsperioden skal foregå hos jer.

Litteratur

Brandtzæg, I. & Torsteinson, S. (2016). *Se barnet indefra - hvordan man arbejder med tilknytning i daginstitutionen.* København: Hans Reitzels Forlag.

Broström, S. (2019). *Overgange og sammenhænge i børns liv*. København: Akademisk Forlag.

Børne- og Socialministeriet (2018). *Kort fortalt: Børns alder ved start i dagtilbud*.

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *1.000-dages-programmet - en bedre start på livet.* Lokaliseret på https://www.uvm.dk/dagtilbud/love-og-regler--formaal-og-aftaler/1000-dages-programmet d. 23.02.21

EVA (2016). *0-2-årige børns læring.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2019a). *Kort om alsidig personlig udvikling.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2019b). *Kort om forældresamarbejde.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2021). *Børns start i vuggestue og dagpleje – Praksisser, erfaringer og oplevelser blandt dagtilbud og forældre.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Gitz-Johansen, T. (2019). *Vuggestueliv.* Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Hansen, O. H., Svinth, L., & Broström, S. (2019). *Barnet i centrum 2. Mod en 0-3-årspædagogik i vuggestue og dagpleje*. København: Akademisk Forlag

Markström, A., & Simonsson, M. (2017). Introduction to preschool: strategies for managing the gap between home and preschool. I *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, *3*(2), 179-188.

Månsson, A. (2011). Becoming a Preschool Child: Subjectification in Toddlers During Their Introduction to Preschool, from a Gender Perspective. *I International Journal of Early Childhood*, *43*, 7-22.

Rambøll (2018). *Afdækning og analyse af samarbejde og overlevering af relevant information om børn i overgange.* Børne- og Socialministeriet.

Røn Larsen, M., & Stanek, A. H. (2015). *Praksisperspektiver på vuggestuepædagogik: Vuggestuepædagogik under udforskning - del 1*. BUPL.

Simonsson, M. (2015). The role of artefacts during transition into the peer group: 1-to 3-year-old children's perspective on transition between the home and the pre-school in Sweden. *International Journal of Transitions in Childhood*, *8*, 14-24.

Stanek, A. H. Røn Larsen, A., Mikladal, S. S. (2018). *Små børns hverdagsliv – situeret pædagogisk faglighed i vuggestue og dagpleje.* Frydenlund Academic.

Tordrup, R. Y. (2019). *Udviklende øjeblikke – tilknytning og udvikling i pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag.

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

En tryg start i vuggestue og dagpleje

I vuggestuer og dagplejer er det en velkendt pædagogisk praksis, at der starter nye børn i gruppen. Men for forældre og børn er opstarten en helt særlig overgang. I dette hæfte kan I få inspiration til, hvordan I tager imod nye børn og forældre med tryghed og tilknytning i fokus.

Hæftet er målrettet pædagogisk personale, ledere i dagtilbud og pædagogiske konsulenter, og det bygger på en undersøgelse foretaget af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA, 2021) om børns opstart i dagtilbud samt anden relevant faglitteratur. Undersøgelsen og hæftet er lavet på opdrag af Børne- og Undervisningsministeriet som en del af 1.000-dages-programmet.

www.emu.dk/dagtilbud **www.eva.dk**